

Екологічні права.

У Конституції України закріплено принциповий погляд на екологічні права крізь призму прав людини. Десять її статей безпосередньо регулюють питання екологічної безпеки і раціонального використання природних ресурсів. Навіть у порівнянні з конституціями держав-членів ЄС Конституція України вирізняється високим рівнем гарантування права на безпечне для життя і здоров'я довкілля та ролі держави у забезпеченні цього права.

Положення статті 50 Конституції безпосередньо стосуються основних екологічних прав людини: права на безпечне довкілля та екологічну інформацію. Відповідно до них "кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля". Цю норму Основного Закону слід вважати винятково сильною та прогресивною. Адже на конституційному рівні в Україні було визнано та закріплено серед інших прав людини принципово нову категорію, що ґрунтується на фундаментальному праві людини на життя та безпеку. Це той рідкісний випадок, коли Україна здійснила конституційне закріплення правової норми, яка випереджає рівень європейських кран, котрі переважно йшли шляхом розвитку **права навколишнього середовища**.

Під **екологічними правами** слід розуміти сукупність закріплених у міжнародному та національному законодавстві прав людини, що визначають її стосунки з довкіллям та забезпечують фізичне існування.

Традиційно до них включають: право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування порушенням цього права шкоди, право загального та спеціального використання природних ресурсів, право вільного доступу до екологічної інформації, право участі у прийнятті рішень та доступі до правосуддя з питань довкілля тощо.

Роль держави у дотриманні екологічних прав повинна полягати у системному формуванні екологічної політики та її інтеграції до усіх без виключення сфер діяльності та галузевих політик.

За роки незалежності в Україні розроблено цілу низку природоохоронних законодавчих актів. Україна у даний час є стороною більш ніж 40 міжнародних природоохоронних конвенцій, котрі стали частинами національного законодавства. Серед них першочергове значення з огляду на розвиток поняття екологічних прав мають: Конвенція ЄЕК ООН про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (**Оргуська конвенція**) та Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (**Конвенція Еспо**). Обидві вони ратифіковані Україною. Наша країна була активною учасницею глобальних Самітів ООН із довкілля та сталого розвитку у Ріо-де-Жанейро (1992) та Йоганнесбурзі (2002). Як відомо, першим принципом «Декларації Ріо» проголошувалося: *«Турбота про людей займає центральне місце в зусиллях щодо забезпечення сталого розвитку. Вони мають право на здорове і плідне життя у гармонії з природою»*. У Йоганнесбурзькій декларації зі

сталого розвитку підтверджувалася прихильність меті *«будівництва гуманного, справедливого і турботливого глобального співтовариства, котре усвідомлює, що всі потребують людської гідності»*.

Однак досі не можна вважати, що базові конституційні положення щодо гарантій екологічних прав, як і проголошені принципи сталого розвитку, отримали достатнє закріплення у національному законодавстві, практиці правозастосування та галузевих політиках. Натомість в умовах складності трансформаційних процесів останнього десятиліття в Україні простежувалося різке зниження уваги до проблематики екологічних прав та падіння пріоритетності екополітики у системі державної політики загалом: суттєво ослаблено систему регіональних органів Мінекології, практично зруйновано інститут державної екологічної експертизи, не впроваджується європейська модель оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки. Кількома поспіль Нарадами Сторін Організації Конвенції та Конвенції Еспо Україну визнано країною-порушницею згаданих конвенцій. Попри вагомість законодавчого прийняття «Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року», слід визнати, що вона базується на декларації позитивних обов'язків держави у сфері екополітики. Натомість захист **права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля** не віднесено до її принципів та цілей.

У той же час посилення співробітництва у сфері права та безпеки, а також сприяння сталому розвитку визнано одними з головних принципів зміцнення відносин сторін Угоди про Асоціацію між Україною, Європейським Союзом (ЄС) та Європейським співтовариством з атомної енергії.

Відтак включення стратегічної цілі захисту екологічних прав до «Національної стратегії у сфері прав людини» повинне підсилити механізми «Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року» саме у сфері правових можливостей правозахисту.

Відтак до переліку Напрямків Стратегії пропонується додати розділ «Екологічні права».

Мета: реалізація права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Процес реалізації в Україні екологічних прав за «Національною стратегією у сфері прав людини» передбачає наступні головні напрямки діяльності:

- законодавчий розвиток та закріплення конституційних положень по гарантії реалізації права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля;
- продовження процесу адаптації національного законодавства до положень Організації Конвенції та конвенції Еспо;

- впровадження дієвих практичних механізмів захисту права вільного доступу до екологічної інформації, участі у прийнятті владних рішень та доступу до правосуддя з питань довкілля;
- реалізація принципу пріоритетності екологічної політики та її інтеграції до усіх без виключення галузевих політик;
- впровадження сучасних стандартів екологічної політики у відповідності до міжнародних угод, ратифікованих Україною;
- адаптацію національного природоохоронного законодавства до законодавства ЄС в контексті Угоди про Асоціацію та перспектив набуття Україною дійсного членства у ЄС.

Завдання на 2015 -2020 роки

1. Виконати рішення Нарад сторін Організації Конвенції по Україні та Конвенції Еспо по Україні, зокрема у законодавчому процесі. З огляду на багаторічне невиконання Україною положень Організації Конвенції та Конвенції Еспо, створити при Уряді Міжвідомчу робочу групу із забезпечення впровадження положень згаданих конвенцій. Розробити новий проект Національного плану дій щодо виконання рішень Сторін Організації Конвенції та Конвенції Еспо, забезпечити його прийняття та реалізацію. Прийняти на рівні Уряду положення про порядок доступу до екологічної інформації.
2. Ратифікувати Протокол про реєстри викидів та переносу забруднювачів до Організації Конвенції, та Поправку по ГМО до неї.
3. Ратифікувати Протокол про стратегічну екологічну оцінку (СЕО) до Конвенції Еспо, імплементувати його положення до національного законодавства.
4. Прискорити розробку та прийняття законів «Про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про оцінку впливу на навколишнє природне середовище», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із ратифікацією Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті», які реабілітували б інститут екологічної експертизи та принцип участі громадськості у ній.
5. Розробити законопроекти про внесення змін до Земельного, Лісового та Водного кодексів України у напрямку відображення у них положень міжнародних природоохоронних конвенцій, принципів сталого розвитку та інтегрального управління природними ресурсами.

6. Забезпечити проведення оцінки транскордонного впливу на довкілля проектів добудови ядерних енергоблоків Хмельницької АЕС 3,4 та проектів продовження строків експлуатації ядерних установок у відповідності до положень Конвенції Еспо, розвивати практику впровадження вимог цієї конвенції у ядерне право України.